

Kina og USA – Ikke så ulike utfordringer

Månedsbrev 11 2012

Obama må balansere de offentlige budsjettene slik at statens gjeld slutter å vokse. Xi må sørge for en jevnere inntektsfordeling slik at samlet forbruk vokser raskere.

Arne Jon Isachsen
Centre for Monetary
Economics (CME)

Tidlig i november ble Barack Obama gjenvalgt som president i USA – fire nye år venter. Halvannen uke senere ble Xi Jinping utnevnt til generalsekretær i Det kinesiske kommunistpartiet – to ganger fem år venter – om alt går etter planen.

De politiske utfordringene til Obama og Xi er ikke så ulike. Begge må få til et fruktbart samarbeid mellom sterke grupperinger med sprikende interesser. Obama må håndtere en Kongress der republikanerne har flertallet i Representantenes Hus. Xi må balansere de ulike politiske fraksjonene innen Det kinesiske kommunistpartiet. Videre må Xi lykkes bedre enn sin forgjenger i kampen mot et problem som bare blir verre, nemlig den utstrakte korrupsjonen.

De økonomiske utfordringene er heller ikke så ulike. Begge må få på plass et mer robust økonomisk system. Obama må balansere de offentlige budsjettene slik at statens gjeld slutter å vokse. Xi må se til at fattigfolk bli mindre fattige slik at det private forbruket kan ta over som pådriver for veksten i samlet etterspørsel.

Politiske og økonomiske utfordringer for Barack Obama

I sin innsettelsestale som president i januar 1981 sa Ronald Reagan: "I denne krisen er ikke regjeringen løsningen på våre problemer, regjeringen er problemet". Velferdsstaten som fenomen og fremtid diskuteres ikke lenger i Norge. Synet på statens oppgaver er et ganske annet i USA. Man skal klare seg selv. I harde tider må slekt og venner, naboer og trosamfunn, trå støttende til. Eventuelt lokale myndigheter, men ikke lenger opp enn til delstatsnivå. Under valgkampen hevdet Mitt Romney det umoralske i bistand fra føderalt nivå ved naturkatastrofer.

Det er noe amerikansk over dette å skulle klare seg selv som vi nordmenn har vanskelig for å skjønne. Derfor avviser vi det som tåpelig. Men har du tenkt på dette: Hvordan reagerer utlendinger når du forteller dem om "markagrensen" i Oslo? At man ikke har lov til å bygge boliger utover der boliger allerede er. At man ikke kan legge vei og jernbane gjennom Nordmarka fra Oslo til Hønefoss og dermed kutte reisetiden ned til det halve. Er det noe vi i Norge har nok av så er det skog og fjell og urørt natur. Å ta en liten bit av dette for gode formål – bolig, vei og jernbane – med stor samfunnsøkonomisk avkastning, kan vel ikke være noe problem? Prøv å forsvare markagrensen for en utlending. Hun ser dumt på deg. Jeg lover.

Poenget her er ikke å diskutere markagrensen (som jeg er glad for at vi har). Poenget er at folk i andre land har andre seder og skikker, erfaringer og holdninger. Som ikke trenger å være "dumme" selv om vi nordmenn ikke skjønner dem.

Skal gjeldsoppbyggingen på statens hånd i USA stanses ved økte skatter eller ved reduserte utgifter? Ja takk, begge deler. Men hvilken vektfordeling? Og hvordan få i stand et forlik? Det er Obamas fremste oppgave i de nærmeste ukene fremover. Om ikke forlik kommer i stand, vil offentlige utgifter automatisk kuttes, etterspørselen falle og arbeidsløsheten trolig øke.

Obama vant valget. Han fikk tre millioner flere stemmer enn Mitt Romney. For fire år siden var seieren klarere – hele ti millioner flere stemte på Obama enn på John McCain. Likevel – et nytt mandat har Obama fått.

"Obama har det ikke lett. Xi har det ti ganger verre. Et samfunn på kanten av revolusjon?"

Hvordan vil han bruke den politiske kapitalen denne seieren har gitt ham? Legge Bergensbanen gjennom Nordmarka? Neppe. Helse-reformen fra 2010 får klare seg.

For å lykkes i forhandlingene med republikanerne må president Obama, sier Sir Harold Evans i Sunday Telegraph, være storsinnet som Theodor Roosevelt og fleksibel som Franklin Roosevelt, ha forhandlingsevne og tålmodighet som Lyndon B. Johnson, og sjarmen og åpenheten til en Bill Clinton. Pluss en god porsjon flaks.

Politiske og økonomiske utfordringer for Xi Jinping

Obama har det ikke lett. Xi har det ti ganger verre. Et samfunn på kanten av revolusjon?

Forventningene i det kinesiske samfunnet har løpt fra realitetene. Bedre blir det ikke av de stadig økende forskjellene. Da Deng Xiaoping tok over som Kinas fremste leder var forskjellene i levestandard mindre enn i Norge – alle var nesten like fattige. Nå er forskjellene større enn i USA. En konsekvens av de store ulikhetene er at det private forbruket holdes nede. Om Kina skal lykkes med fortsatt god økonomisk vekst, er det helt vesentlig at levestandarden til den jevne kineser går opp. Modellen basert på at utlendinger skal kjøpe en stadig større andel av hva kineserne selv produserer, uten at importen økes tilsvarende, er gått ut på dato.

Deng var pragmatisk. Det spiller ingen rolle om katta er svart eller hvit, bare den fanger mus. Deng leverte varene. Økonomisk vekst. Men korrupsjon har fulgt med som nissen på lasset. I en ettpartistat kan det vanskelig være annerledes. Fravær av alternativer gir den som har makten, stor makt.

Videre er et uavhengig rettsvesen ikke forenlig med ettpartistaten. Hvorfor det?

Fordi Partiet med stor P og med monopol på makten, alltid kan overprøve rettsvesenet. Slik er det i dagens Kina. Men når velstanden vokser, åpenheten blir større og informasjonen flyter friere, blir det ikke så lett å legge lokk på tiltakende misnøye.

Partiet er ingen monolittisk enhet. Motsetninger som i demokratiske samfunn slår ut i nye partidannelser, må holdes innen Partiets fire vegger i Kina. Det er to hovedfraksjoner i Det kinesiske kommunistpartiet. Den ene, Shanghaiklikken, har økonomisk vekst øverst på dagsorden. Jiang Zemin som gikk av som Kinas øverste leder for ti år siden, er en sentral person her, sine 86 år til tross. Den andre fraksjonen står Hu Jintao for, lederen som i disse dager gir stafettpinnen videre til Xi Jinping. I sine ti år som generalsekretær for Partiet og president for landet har Hu hatt utviklingen av et "harmonisk samfunn" på toppen av sin dagsorden. Bekjempe forurensning, dele godene jevnere og å utvikle bedre tilbud til gamle, syke og pensjonister er sentrale elementer her.

Å erkjenne at forskjellene øker og korrupsjonen tiltar – her er en klar sammenheng – må kjennes smertelig. Men nettopp det var Hu ærlig nok til å gjøre i sin siste store tale til Folkekongressen. En tale som var ført i pennen av hans etterfølger, Xi Jinping.

Hvor står Xi i dette bildet? Det kan ingen med sikkerhet si. Men en ting synes sikkert. Skal Xi lykkes med å holde Kina sammen, må han ta kampen opp med mange og sterke særinteresser. De store statseide foretakene er en slik gruppe. Mye makt er samlet i dem. De om lag hundre største er samlet i et eget holdingselskap (SASAC). Likevel, staten har store problemer med å få disse selskapene til å betale utbytte til Finansdepartementet, som er jo eieren. Underlig. Et det ikke eieren som bestemmer? Jo, på papiret.

Men tenk tilbake på Statoil i Norge midt på 1980-tallet. Hvordan dette statseide oljeselskapet var i ferd med å få for stor makt. Kunne overkjøre departementer og politikere med sin innsikt, sine kunnskaper og sine penger. Enden på visa ble opprettelsen av Statens Direkte Økonomiske Eierinteresser (SDØE), der eierskapet av oljen ble lagt, utenfor Statoil, statens eget oljeselskap.

Hvor lenge holder den kinesiske modellen?

Jamil Anderlini, en av Financial Times ypperlige journalister på Kina, var på nattklubb nylig. Han nyter kostbar konjakk sammen med en nylig avgått "senior officer" i politiet

og en rik eiendomsutvikler. Det hele blir surrealistisk, sier Jamil, når de to skåler hjertelig. For hva? For Partiets sammenbrudd. To som har skodd seg godt på Partiet, men som nå fordømmer den korrupte atferden til dem som har makten der.

Om ikke korrupsjonen tas ned, går Kina i oppløsning. Om kampen mot korrupsjon skal vinnes, må Det kinesiske kommunistpartiet la andre partier vokse frem. Slik at maktmonopolet Partiet nå har, brytes. Se hen til Taiwan. Kineserne der har maktet dette kunststykket.

20. november 2012

Home Page: <http://home.bi.no/fag87025/>